

- **Alternativní a augmentativní komunikace (AAK)**
- Komunikace
- z lat. *communicatio* – spojování, přenos, společenství, participace
- příjem a výměna informací, sdělování myšlenek, citů
- základní potřeba: člověk - tvor společenský
- podmínka rozvoje osobnosti (kognitivní schopnosti, emoce, chování, mezilidské vztahy)
- verbální X neverbální X komunikace činem
- Neverbální komunikace
- mimika
- gestikulace
- haptika
- proxemika
- pohyb a držení těla
- zrakový kontakt
- úprava zevnějšku
- chronemika
- Augmentativní a alternativní komunikace
- kompenzace závažných komunikačních poruch osob s částečně či úplně znemožněnou verbální komunikací
- podpora dorozumění, komunikace, vyjádření pocitů, přání, potřeb, názorů, vzdělávání...
- cílové skupiny: osoby s MR, DMO, SP, ZP, TP, kombinovaným postižením více vadami, osoby po úrazu mozku, CMP, autisti aj. (vrozené, získané poruchy, degenerativní onemocnění)
- Augmentativní a alternativní komunikace
- **augmentativní komunikace** – komunikační systémy podporující nedostatečně rozvinuté komunikační dovednosti, rozšiřují mluvenou řeč
- **alternativní komunikace** – komunikační systémy, které plně nahrazují mluvenou řeč
- Nejznámější komunikační systémy
- Makaton

- Bliss
- Sociální čtení
- Globální čtení
- Bazální stimulace
- Facilitovaná komunikace
- Znak do řeči
- Znakový jazyk
- Znakovaný jazyk
- Daktylotika
- Lormova abeceda
- Morseova abeceda
- Daktylografie
- Hand – mund systém
- Braillovo písmo
- Komunikační tabulky

- Metody AAK

1. systémy bez pomůcek

2. systémy s pomůckami

3. jiné typy

- Systémy bez pomůcek
- cílené pohledy očí, mimika
- gesta, gestikulace, manuální znaky
- spojení řeči s pohybem
- výhodou je možnost dorozumívání na větší vzdálenost
- kdykoliv k dispozici bez hledání či listování
- Systémy s pomůckami

Předměty

- trojrozměrné symboly, se kterými je možno manipulovat, mají hmatovou strukturu a jsou snadno rozpoznatelné
- vhodné u velmi malých dětí, pro osoby se zrakovým postižením či s kombinací smyslového postižení
- nevýhody - nemohou reprezentovat abstraktní slova, překrývá se pojmenování předmětu a související činnost (hrnek – pít)
-

Systémy s pomůckami

Fotografie

- Znázornění předmětů, činností, osob, míst
- nejrealističtější dvojrozměrné znázornění
- srozumitelnější a "čitelnější" než obrázek či grafický symbol
- velmi motivující – dítě vidí konkrétní, "své" osoby, zobrazeny jeho vlastní zážitky
- Systémy grafických symbolů
- pro potřeby nemluvicích byly navrženy různé typy grafických symbolů, černobílých či barevných
- pomáhají pochopit strukturu prostředí, sled činností v čase, stavbu věty, jsou výhodné i pro možnost vyjádření abstraktních jazykových pojmů
- Piktogramy
- statický systém, symboly v dvojrozměrné formě
- zjednodušené zobrazení skutečnosti (předměty, činnosti, pocity)
- pro každého jedince je možné vybrat obrázky podle jeho potřeb, vytvořit slovník vlastních piktogramů
- obrázky / konkrétní fotografie → program dne
- Piktogramy
- Piktogramy
- Denní program - autismus
- Jiné typy AAK
- Dělení systémů AAK

- **dynamické**
(gesta, prstová abeceda, znaková řeč, Makaton, ...)
- **statické**
(Bliss, piktogramy, fotky, komunikační tabulky, ...)
- vhodnější je používat více komunikačních systémů kombinací metod, pomůcek, symbolů, které se vzájemně doplňují (nejprve reálné předměty, fotografie, obrázky → piktogramy, písmo, kombinace manuálních znaků)
- Výběr systému
- individuální, vzhledem k možnostem a schopnostem postižené osoby
- při výběru vhodných prostředků AAK je nutno posoudit:
 - verbální dovednosti (schopnost omezené či narušené artikulace, rozsah slovní zásoby)
 - fyzické dovednosti (přesnost cílených pohybů a rozsah pohybů)
 - kognitivní schopnosti
 - současný způsob dorozumívání
 - stupeň porozumění řeči
 - komunikační potřeby a motivaci postiženého
 - věk
 - dobu práceschopnosti (unavitelnost, koncentraci pozornosti)
 - stav smyslových orgánů
- Výhody AAK
- snižují tendenci k pasivitě, zvyšují aktivitu
- snižují frustraci z nepochopení
- umožňují jedincům samostatně se rozhodovat
- napomáhají rozvoji kognitivních a jazykových dovedností
- rozšiřují komunikační možnosti dětí, které mají speciální potřeby
- viditelnost z dálky (u gest)
- znaková řeč (nezávislost na pomůckách, bez listování v listech)
- mezinárodnost (Makaton)
- porozumění i intaktní populace (prstová abeceda)

- Nevýhody AAK
- společensky méně využitelné než mluvená řeč
- vzbuzují pozornost veřejnosti
- uživatelé jsou odděleni od společnosti, která tyto systémy neovládá
- je nezbytné, aby se tento systém naučili všichni potenciální účastníci komunikace
- zavedení systému může být považováno za důkaz, že dítě nikdy nebude mluvit
- abstraktnost různých systémů
- vázanost na pohyb (u TP)
- cenová dostupnost některých pomůcek a programů
- Specifické komunikace
- **sluchově postižení**
daktylotika, znakový jazyk, znakovaný jazyk
- **hluchoslepí**

Lormova abeceda, daktylografie

- **zrakově postižení**
Braillovo písmo
- SPC pro děti a mládež s vadami řeči se zaměřením na AAK
- odborné vedení klienta, rodičů i dalších zájemců klinickým logopedem, speciálním pedagogem
- terapeutická činnost v centru, v zařízení nebo domácím prostředí
- pomoc při výběru vhodných pomůcek
- zhotovení některých pomůcek (např. komunikačních tabulek) podle individuálních potřeb klienta
- půjčování pomůcek, hraček a literatury
- přednášky, kurzy, školení a konzultace pro rodiče i odborníky
- zprostředkování kontaktů mezi uživateli AAK a jejich rodiči
- podpora při integraci dětí do běžných škol, pomoc při zhotovení individuálního vzdělávacího plánu, návštěvy ve školách apod.
- informace o počítačích jako pomůcce pro dorozumívání i výuku (speciální zařízení usnadňující přístup k počítači osobám s tělesným postižením)

- organizace kurzů systémů AAK

SYSTÉMY ALTERNATIVNÍ A AUGMENTATIVNÍ KOMUNIKACE

Nejznámější komunikační systémy

Makaton

Bliss

Sociální čtení

Facilitovaná komunikace

Znak do řeči

Znakový jazyk

Znakovaný jazyk

Daktylotika

Lormova abeceda

Morseova abeceda

Daktylografie

VOKS

Hand Mund systém

Braillovo písmo

Komunikační tabulky

Znaková řeč Makaton

dynamický systém

Margaret Walker

jednotlivá klíčová slova jsou vyjadřována pohybem ruky, hlavy, mimikou, doprovázena mluvenou řečí, piktogramy (složení individuální)

původ ve znakovém jazyce neslyšících

350 slov-znaků

mezinárodní

VOKS – výměnný obrázkový komunikační systém

- vyvinut v roce 1985
- určen k „nastartování“ komunikace u dětí a dospělých s autismem
- osoba vyměňuje obrázek za zobrazenou věc či činnost
- vyvíjení aktivity v komunikaci
- lze zavést ihned, jakmile je zřejmé, že dítě má problémy s funkční komunikací

BLISS

v ČR ne příliš využíván

komunikační systém používá jednoduché obrázky místo slov

vzn. v 70. letech, autor *Charles Bliss* (Rakušan) útek ze zajetí v druhé světové válce do Číny - inspirace čínským písmem → snaha o vytvoření mezinárodního jazyku

rozšíření slovní zásoby od jednoduché ke složitějším formám

vhodný u jedinců s centrálními poruchami motoriky, pro jedince s NKS u anartrie, pro autisty, kombinované postižení

kartičky se znaky – na nich napsán význam pro ty, co Bliss neovládají

Komunikační tabulky

pro osoby s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami

organizace symbolu v ploše založena na pohybových a zrakových možnostech uživatele (umístění symbolů, barevné kontrasty...)

PC programy

ACKeyboard

Altík

Boardmaker – programy k tvorbě komunikačních tabulek

Brepta – především k rozvoji sluchového vnímání, fonemického sluchu a řečových schopností

Méďa 99 – program vhodný pro děti předškolního věku (základní matematické představy, cvičení paměti, vztahy mezi pojmy, barvy, řada her – pexeso, skládání puzzle...)

Mentio – určeno osobám s afázií (slovní zásoba, slovesa, skládačky)

Sociální čtení

- užíváno ve výuce MR a u dětí s více vadami

- poznávání, reagování na zřetelná znamení, symboly a piktogramy, slova a skupiny slov
- bez čtecích dovedností (např. poznávání obalů zboží, postup při vaření, přehled o časových představách, orientace v dopravě apod.)

Facilitovaná komunikace

vypracovala v 70. letech R. Crosleyová

system je založen na řízeném výběru komunikačních jednotek, které mohou mít různé formy od kartiček s obrázky až po počítačové tabulky

system podpory ruky postiženého

facilitátor přidržuje ruku nebo paži osoby, která chce něco sdělit, z podpory zápěstí se přechází na podporu lokte a ramene

stimulace ruky, držení ruky, protiklad svalové síly – zpětná vazba (postižený vyřuká zprávu na počítači nebo tabulce, psychická podpora)

použití metody u nás i ve světě

Znak do řeči

vytvořen dánským spec. pedagogem *Larsem Nygardem* (převzala a adaptovala *L. Kubová*)

komunikace založena na přirozené řeči, gestikulaci a mimice

není samostatný jazyk, nemá vlastní mluvnická pravidla

znakují se jen klíčová slova, doprovázena mluvenou řečí

Komunikační formy SP

Manuálně kódovaný mluvený jazyk
podstaty:

slovní

Daktylní abeceda, daktylotika

Daktylografie

Pomocné artikulační znaky

Hand Mund systém

Mluvená hlásková řeč

Psaná forma řeči

Komunikační formy SP

Manuálně kódovaný mluvený jazyk

neslovní podstaty:

Znakový jazyk

Znakovaný jazyk

Gestuno

Mimika

Gestikulace

Dramatizace

Pantomima

Lormova abeceda

Braillovo písmo

šest reliéfních bodů, uspořádaných ve dvou sloupcích po třech bodech

Morseova abeceda

SYSTEMY ALTERNATIVNÍ A AUGMENTATIVNÍ KOMUNIKACE

Nejznámější komunikační systémy

Makaton

Bliss

Sociální čtení

Facilitovaná komunikace

Znak do řeči

Znakový jazyk

Znakovaný jazyk

Daktylotika

Lormova abeceda

Morseova abeceda

Daktylografie

VOKS

Hand Mund systém

Braillovo písmo

Komunikační tabulky

Znaková řeč Makaton

dynamický systém

Margaret Walker

jednotlivá klíčová slova jsou vyjadřována pohybem ruky, hlavy, mimikou, doprovázena mluvenou řečí, piktogramy (složení individuální)

původ ve znakovém jazyce neslyšících

350 slov-znaků

mezinárodní

VOKS – výměnný obrázkový komunikační systém

- vyvinut v roce 1985
- určen k „nastartování“ komunikace u dětí a dospělých s autismem
- osoba vyměňuje obrázek za zobrazenou věc či činnost
- vyvíjení aktivity v komunikaci
- lze zavést ihned, jakmile je zřejmé, že dítě má problémy s funkční komunikací

BLISS

v ČR ne příliš využíván

komunikační systém používá jednoduché obrázky místo slov

vzn. v 70. letech, autor *Charles Bliss* (Rakušan) útěk ze zajetí v druhé světové válce do Číny - inspirace čínským písmem → snaha o vytvoření mezinárodního jazyku

rozšíření slovní zásoby od jednoduché ke složitějším formám

vhodný u jedinců s centrálními poruchami motoriky, pro jedince s NKS u anartrie, pro autisty, kombinované postižení

kartičky se znaky – na nich napsán význam pro ty, co Bliss neovládají

Komunikační tabulky

pro osoby s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami

organizace symbolu v ploše založena na pohybových a zrakových možnostech uživatele (umístění symbolů, barevné kontrasty...)

PC programy

ACKeyboard

Altík

Boardmaker – programy k tvorbě komunikačních tabulek

Brepta – především k rozvoji sluchového vnímání, fonemického sluchu a řečových schopností

Méd'a 99 – program vhodný pro děti předškolního věku (základní matematické představy, cvičení paměti, vztahy mezi pojmy, barvy, řada her – pexeso, skládání puzzle...)

Mentio – určeno osobám s afázií (slovní zásoba , slovesa, skládačky)

Sociální čtení

- užíváno ve výuce MR a u dětí s více vadami
- poznávání, reagování na zřetelná znamení, symboly a piktogramy, slova a skupiny slov
- bez čtecích dovedností (např. poznávání obalů zboží, postup při vaření, přehled o časových představách, orientace v dopravě apod.)

Facilitovaná komunikace

vypracovala v 70.letech *R. Crosleyová*

systém je založen na řízeném výběru komunikačních jednotek, které mohou mít různé formy od kartiček s obrázky až po počítačové tabulky

systém podpory ruky postiženého

facilitátor přidržuje ruku nebo paži osoby, která chce něco sdělit, z podpory zápěstí se přechází na podporu lokte a ramene

stimulace ruky, držení ruky, protiklad svalové síly – zpětná vazba (postižený vyťuká zprávu na počítači nebo tabulce, psychická podpora)

použití metody u nás i ve světě

Znak do řeči

vytvořen dánským spec. pedagogem *Larsem Nygardem* (převzala a adaptovala *L.Kubová*)

komunikace založena na přirozené řeči, gestikulaci a mimice

není samostatný jazyk, nemá vlastní mluvnická pravidla

znakují se jen klíčová slova, doprovázena mluvenou řečí

Komunikační formy SP

Manuálně kódovaný mluvený jazyk
podstaty:

slovní

Daktylní abeceda, daltylotika

Daktylografie

Pomocné artikulační znaky

Hand Mund systém

Mluvená hlásková řeč

Psaná forma řeči

Komunikační formy SP

Manuálně kódovaný mluvený jazyk

neslovní podstaty:

Znakový jazyk

Znakovaný jazyk

Gestuno

Mimika

Gestikulace

Dramatizace

Pantomima

Lormova abeceda

Braillovo písmo

šest reliéfních bodů, uspořádaných ve dvou sloupcích po třech bodech

Morseova abeceda